

Lluís Esteva i Cruañas (Sant Feliu de Guíxols, 1906-1994)

El proppassat 16 de setembre ens va deixar als 88 anys d'edat, Lluís Esteva i Cruañas, mestre i investigador, acadèmic corresponent de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi des del 19 de gener de 1977.

Resumir en poques pàgines vuitanta-vuit anys d'una vida dedicada plenament al magisteri, a la investigació i la difusió de la història, a l'estudi i la preservació del patrimoni del nostre país és una tasca ben difícil.

El mestre Lluís Esteva, el Sr. Esteva com tots el coneixíem, va començar destacant, paradoxalment, en la pràctica del futbol, a principis dels anys vint. El prometedor futbolista durant aquells anys cursà els estudis de Magisteri i fou destinat l'any 1931 com a mestre nacional a Moreira-Fonsagrada (Lugo). A finals de 1934 pogué tornar a Catalunya i exercí de mestre a Begur, població que va marcar una fita cabdal en la seva trajectòria investigadora.

L'any 1939 es va casar amb Helena Massaguer, que es convertiria en companya i col.laboradora infatigable en les seves tasques de recerca -és ben cert que darrera un gran home hi ha sempre una gran dona-. Del seu matrimoni van néixer dos fills, Elena i Francesc.

L'agost del 1943 entrà en contacte amb el Dr. Lluís Pericot, que aleshores realitzava excavacions arqueològiques al castell de Begur. La trobada amb el Dr. Pericot esdevingué el punt de partida que portà el Sr. Esteva cap al descobriment i la investigació del megalitisme a l'Alt i el Baix Empordà. El Dr. Pericot deia d'ell que "la seva vocació pels temes culturals, la seva intel·ligència oberta a tots els corrents científics, la seva afició a la natura, el feien el company ideal. Perdoneu-nos la vanitat de creure que el nostre entusiasme per l'Arqueologia va prendre també en ell"⁶. L'entusiasme del Dr. Pericot per l'Arqueologia, sens dubte, el va heretar el Sr. Esteva, entusiasme que es tornava especialment emotiu quan parlava del Dr. Pericot, a qui admirava profundament.

L'any 1949 fou destinat a Sant Feliu i és a partir de llavors quan inicià la recerca en el camp del megalitisme que posteriorment va estendre cap a altres zones geogràfiques i altres períodes de la història. La Cova d'en Daina, el Mas Bousarenys, el Cementiri dels Moros de Torrent, entre molts d'altres, són topònims indefectiblement lligats al nom de Lluís Esteva.

El fruit d'aquestes primeres recerques fou "La Prehistòria de la Comarca Guixolense" publicada en dos números dels Annals de l'Institut d'Estudis Gironins que, encara avui, és una eina bàsica per a l'estudi dels primers pobladors de la comarca. La culminació de les investigacions esdevingué amb la modèlica publicació del primer volum dels *Sepulcros megalíticos de Las Gabarras* l'any 1964, que amplià amb una segona i tercera part els anys 1966 i 1970, respectivament.

Malgrat la manca de mitjans tècnics i econòmics (fet que, molt encertadament, sempre ens recordava als arqueòlegs més joves quan ens queixem) el Sr. Esteva va iniciar les intervencions al Monestir benedictí de Sant Feliu de Guíxols l'any 1960 que varen comportar, a més de la recerca pròpiament arqueològica, la restauració del cenobi que quedà enllestida l'any 1968. En aquells treballs, hi van participar destacades figures del món de l'art i de l'arqueologia catalana i, per damunt de tot, amics del Sr. Esteva: Pere de Palol, Miquel Oliva, Francesc Riuró, Joan Sanz, Joan Ainaud de Lasarte, Alejandro Ferrant. Aquella recerca inacabada a causa de circumstàncies accidentals constituïa una de les seves màximes il·lusions en els darrers anys de la seva vida, obra que intentarem completar ben aviat.

A més dels treballs esmentats, va realitzar al llarg de la seva vida nombroses intervencions arqueològiques: el poblat ibèric dels Guíxols, el Forn del Vidre de Bell-lloc d'Aro, la vil·la romana de Platja Artigas, el forn romà de Platja d'Aro, la basílica de Santa Cristina d'Aro, l'església de Bell-lloc d'Aro, el forn romà de S'Agaró... Bona part de les actuacions foren de salvament, amb mitjans molt precaris, perdent hores d'esbarjo i anant darrera les excavadores atesa l'eufòria constructiva de la nostra zona costanera. L'empenta del Sr. Esteva va permetre la recuperació de materials que han possibilitat el coneixement de jaciments arqueològics dels quals no n'hagués quedat cap constància.

Indubtablement, el Sr. Esteva era un home polifacètic i amb una capacitat

6. Pròleg del Dr. Pericot al primer volum dels *Sepulcros megalíticos de Las Gabarras*, 1964.

de treball extraordinària: a més de la tasca de mestre, de la qual es jubilà voluntàriament l'any 1967, va ser Delegat Local del Servei Nacional d'Excavacions Arqueològiques des de 1955, conservador del Museu de Sant Feliu de Guíxols (1955-1966), investigava la història de Sant Feliu, realitzava excavacions arqueològiques, era un expert buscador de bolets i sempre que les obligacions li ho permetien assistia als congressos d'arqueologia per tal de donar a conèixer els seus treballs i fer consultes als especialistes sobre aquella peça, aquell jaciment...

L'any 1974 va ser nomenat director del Museu i de l'Arxiu Municipal de Sant Feliu de Guíxols, càrrec des del qual va seguir vetllant per la conservació i la protecció del patrimoni de la comarca juntament amb un nodrit grup d'amics i col.laboradors (Josep Escortell, Néstor Sanchiz, Joan Sanchiz, Joan Reyné entre d'altres). D'aquests anys cal esmentar l'excavació i restauració de la Torre del Corn (Sant Feliu de Guíxols, 1975), l'organització de la XX Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos (Sant Feliu de Guíxols, 1976) i l'excavació de diverses coves, abrics i dòlmens, un dels quals va dedicar al Dr. Pericot.

L'11 de maig de 1981 va ser nomenat president de l'Institut d'Estudis del Baix Empordà des d'on va impulsar, any rere any, la publicació de la revista "Estudis del Baix Empordà". El rigor científic i la metodologia acurada que el caracteritzaven l'aplicà a l'edició de la revista fins al punt que ha esdevingut una publicació modèlica quant a la seva presentació, gràcies a una tasca fosca i poc reconeguda que li comportava moltes hores de treball. El darrer número el deixà a la impremta pocs dies abans de la seva mort.

L'any 1984 cessà del càrrec de Director de l'Arxiu i el 1986, la ciutat de Sant Feliu de Guíxols va retre-li un homenatge amb motiu del seu vuitantè aniversari i li dedicà una plaça a tocar el Monestir, a escassos metres del monument que tant estimava. L'any 1988 va dimitir com a President de la Junta del Museu i el 1993 va ser nomenat President Honorari de la nova Junta Tècnica del Museu d'Història de la Ciutat.

L'investigador no va defallir amb el pas del temps i els darrers anys de la seva vida constitueixen un exemple magnífic de vitalitat i d'afany investigador. Ell ens animà a re-estudiar els materials del poblament ibèric dels Guíxols i del forn romà de S'Agaró, però el darrer gran treball de la seva vida va ser *El termenal de Sant Feliu de Guíxols*, realitzat conjuntament amb el Dr. Lluís Pallí i Buxó. El primer lliurament (1345-1980) es va publicar l'any 1990 i el segon, el més antic cronològicament, està proper a veure la llum donat que només li mancaven petits detalls que, sens dubte, el Dr. Pallí acabarà d'enllestir i publicarà ben aviat.

El mestratge del Sr. Esteva ens ha llegat un munt de coneixements, camins oberts en els quals haurem d'aprofundir i, sobretot, el seu entusiasme perquè no defallim en els nostres projectes que, en definitiva, eren els seus.

FRANCESC AICART

BIBLIOGRAFIA

Breu selecció dels prop de 300 treballs publicats entre 1951 i 1994.

LLIBRES

- Sepulcros megalíticos de Las Gabarras I*, "Corpus de sepulcros megalíticos de España, fascicle 3, Instituto Español de Prehistoria del C.S.I.C., Dept. de Barcelona, Servicio de Investigaciones Arqueológicas de la Diputación de Gerona, 1964
- Sepulcros megalíticos de Las Gabarras II*, id, fasc. 4, Girona, 1965.
- Sepulcros megalíticos de Las Gabarras III*, id, Girona, 1970
- Sepulcros megalíticos del Alto Ampurdán*, id, fasc. 9, 1979.
- L'escut d'armes de Sant Feliu de Guíxols*, Publicacions del Museu Municipal, núm. 3, Sant Feliu de Guíxols, 1982.
- El Passeig del Mar de Sant Feliu de Guíxols compleix 150 anys*, Publicacions del Museu Municipal, núm. 4, Sant Feliu de Guíxols, 1984.
- El Carnaval guixolenc del 1879*, Publicacions de la Ciutat de Sant Feliu de Guíxols, núm. 4, 1985.
- El termenal de Sant Feliu de Guíxols (1354-1980)*, Amics del Museu Municipal de Sant Feliu de Guíxols, núm. 5, 1990.

ARTICLES

- "El Suro Gros de Romanyà", *Ancora*, Sant Feliu de Guíxols, 8-XI-1951
- "Las últimas excavaciones del Fortín", *Ancora*, 30-IV-1953.
- "Restauración del dolmen de mas Bousarenys", *Ancora*, 7-V-1953.
- "El Forn del Vidre de Bell-lloc", *Ancora*, Nadal, 1953.
- "Tres restauraciones en las Gabarras", *Revista de Gerona*, núm. 2, 1956, p. 28-35.
- "Prehistoria de la comarca guixolense, I", *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, 1957, p. 163-263.
- "Prehistoria de la comarca guixolense, II", *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, 1958, p. 173-244.
- "Excavaciones en el monasterio benedictino de Sant Feliu de Guíxols", *Revista de Gerona*, núm. 19, 1962, p. 55-57.
- "La Porta Ferrada de Sant Feliu de Guíxols", *Revista de Gerona*, núm. 20, 1962, p. 91-95.
- "Materiales de procedencia submarina depositados en el Museo de Sant Feliu de Guíxols", *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, 1961-1962, p. 281-292 (en col.laboració amb Ricardo Pascual).
- "Ceràmica romana de época tardía hallada en Sant Feliu de Guíxols", *Seminario de estudios de arte y arqueología*, Universidad de Valladolid, 1962, pp. 49-68 (Reeditat en català a *Estudis sobre temes del Baix Empordà*, núm. 2, Sant Feliu de Guíxols, 1983, p. 41-60.
- "Técnica megalítica gerundense", *Arquitectura megalítica catalano-balear*, C.S.I.C., Barcelona, 1965, p. 41-59.
- "Un horno alfarero de época romana en Playa de Aro" (s. I-II d.C.), *Ancora*, Nadal, 1966.
- "La primitiva población guixolense" (s.V a. C.-V d. C.), *Ancora*, Festa Major, 1967.

- "La Porta Ferrada", *Ancora*, Festa Major, 1968.
- "Descubrimiento de un horno hispano-romano de cerámica en S'Agaró", *La Vanguardia*, 23-V-1969 i *Revista de S'Agaró*, estiu, 1969.
- "El sistema defensiu guixolenc a la segona meitat del s. XVII", *Ancora*, Festa Major, 1969 (en col.laboració amb Josep Escortell i Josep Marull).
- "Treballs de restauració al Castell d'Aro", *La Vanguardia*, 2-IV-1970 i *Ancora*, 22-V-1970.
- "En el quart centenari de la batalla de Lepant", *Revista de Gerona*, núm. 55, 1971, p. 58-65.
- "Comunicaciones de tema gerundense presentadas en el XII Congreso Nacional de Arqueología de Jaén", *Revista de Gerona*, núm. 58, 1972, p. 65-69.
- "Primer intento de reedificar casas en el Paseo del Mar (1797-1817)", *Revista de Gerona*, núm. 60, 1972, p. 74-80.
- "La cueva-dolmen del Tossal Gros (Torroella de Montgrí, Gerona)", *XII Congreso Nacional de Arqueología*, Jaén, 1973 (en col.laboració amb el Dr. Lluís Pericot).
- "El sepulcre de corredor de la Font del Roure (Espolla)", *Revista de Gerona*, núm. 67, 1974, p. 54-67.
- "A la memoria de Miquel Oliva i Prat", *Revista de Gerona*, núm. 69, 1974.
- "Las pipas pseudo-romanas de Ampurias fueron obradas en Palamós", *Miscelania Arqueológica*, Museo Arqueológico de Barcelona, 1974, p. 315-324.
- "La restauració de la Torre del Corn", *Ancora*, 9-IX-1976, 16-IX-1976, 11-XI-1976 i Nadal, 1976.
- "La població treballadora guixolenc de 1556 a 1645", *XX Assemblée Intercomarcal d'Estudiosos*, Publicacions del Museu Municipal, núm. 1, Sant Feliu de Guíxols, 1977, p. 131-200.
- "Excavació de la Porta Ferrada de Sant Feliu de Guíxols (agost de 1963)", *Revista de Girona*, núm. 82, 1978, p. 29-40.
- "El Dr. Pericot que jo he conegut", *Presència*, Girona, desembre de 1978.
- "Altres restes pre-romàniques prop de la Porta Ferrada", *Quaderns d'Informació Municipal*, núm. 3, Sant Feliu de Guíxols, 1979.
- "Inventari de la premsa guixolenc (1879-1979)", *Estudis sobre temes guixolencs*, Museu Municipal de Sant Feliu de Guíxols, núm. 2, 1980, p. 53-138 (en col.laboració amb la seva filla Elena Esteva i Massaguer).
- "Recollida de materials arqueològics a Sant Feliu de Guíxols", *Estudis sobre temes del Baix Empordà*, núm. 1, Sant Feliu de Guíxols, 1981, p. 177-201 (en col.laboració amb Josep Escortell, Joan Sanchiz i Néstor Sanchiz).
- "Dolmen del Doctor Pericot (Fitor-Fonteta)", *Cypsela*, IV, Girona, 1982, p. 45-51 (en col.laboració amb Josep Tarrús).
- "Edificació cristiana del s. V en el monestir guixolenc", *Ancora*, 11-III-1982.
- "Tècnica constructiva dels sepulcres megalítics de l'Empordà", *Estudis sobre temes del Baix Empordà*, núm. 2, 1983, p. 13-27.
- "Sant Feliu l'Africà i Sant Feliu de Guíxols", *Estudis sobre temes del Baix Empordà*, núm. 3, 1984, p. 11-70 (en col.laboració amb Josep Calzada i Oliveras).
- "Reedició d'un escrit sobre La Fonollera (1966)", *Estudis sobre temes del Baix Empordà*, núm. 4, 1985, p. 17-36 (en col.laboració amb Joan Badia i Albert Recasens).
- "Troballes del segle XVII en els carcanyols d'una casa guixolenc", *Estudis sobre temes del Baix Empordà*, núm. 5, 1986, p. 113-140 (en col.laboració amb Josep Escortell, Joan Sanchiz i Néstor Sanchiz).
- "Monedes anteriors al s. V d. C. trobades a Sant Feliu de Guíxols i a les seves rodalies", *Estudis sobre temes del Baix Empordà*, núm. 6, 1987, p. 103-117 (en col.laboració amb Joan Vilaret).

- "Eduardo González Hurtebise dit Delaborde. Notes biogràfiques", *Estudis sobre temes del Baix Empordà*, núm. 6, 1987, p. 137-160.
- "Domicilis i residències guixolenques de Gaziell", *Ancora*, Nadal, 1987 (en col·laboració amb Lluís Palahí).
- "El poblat ibèric dels Guíxols (segles IV a.C.-I d.C.)", *Estudis del Baix Empordà*, núm. 8, 1989, p. 45-116 (en col·laboració amb Josep M.ª Nolla i Francesc Aicart).
- "El forn de terrissa de S' Agaró i l'establiment romà de la Finca Alzina", *Estudis del Baix Empordà*, núm. 9, 1990, p. 37-62 (en col·laboració amb Josep M.ª Nolla i Francesc Aicart).
- "Bell-lloc d' Aro. Restauració de l'església (1959-1962) i excavacions efectuades (1982-1986)", *Estudis del Baix Empordà*, núm. 9, 1990, p. 63-114.
- "Les coves de Can Roca de Malvet (Santa Cristina d' Aro)", *Estudis del Baix Empordà*, núm. 10, 1991, p. 55-75 (en col·laboració amb Assumpció Toledo i Bibiana Agustí).
- "Sant Feliu de Guíxols. Segon intent d'alçar blocs de cases als passeigs propers a la platja", *Estudis del Baix Empordà*, núm. 10, 1991, p. 129-215.
- "El retaule de l'escultor guixolenc Domènec Rovira El Major", *Estudis del Baix Empordà*, núm. 11, 1992, p. 111-220.
- "Excavacions a la basílica paleocristiana de Santa Cristina d' Aro (Baix Empordà) (1962-1966)", *Estudis del Baix Empordà*, núm. 12, 1993, p. 57-72.
- "El retaule renaixentista de Santa Cristina d' Aro", *Estudis del Baix Empordà*, núm. 12, 1993, p. 151-172 (en col·laboració amb Jordi Bautista).